

Naar autonomie en empowerment

Van groep naar individu

Binnen een ortho-agogische omgeving

In april 2006 maakten we voor het tehuis niet-werkenden van S.O.C. De Hagewinde een balanced score-card op. Deze werkwijze, waarbij op een zeer gestructureerde en meetbare manier de toekomstplanning voor het tehuis tot 2010 werd uitgeschreven, noopte ons tot het opstellen van een visietekst m.b.t. het ortho-agogisch handelen in de voorziening.

Deze visietekst is niet 'af', het is een groeitekst die ons richting moet geven gedurende de komende jaren. Mooi zou zijn als we tegen 2010 een flink eind in deze richting gewerkt hebben en als we daaruit weer andere ambities kunnen puren.

In 2010 werd een nieuwe langetermijnplanning voor het TNW opgemaakt. Er werd o.a. besloten dat deze visietekst nog steeds richting geeft aan en aansluit bij wat we in het tehuis willen verwezenlijken, m.a.w. we behouden deze tekst!

Vanuit de overtuiging dat het leven van mensen met beperkingen in een voorziening niet wezenlijk veel andere aspecten kent (of zou moeten kennen) dan die aspecten waarmee elke mens aan de slag moet, kaart deze tekst verschillende concrete levensdomeinen aan. Wél wezenlijk is dat al deze aspecten een ortho-agogische benadering moeten krijgen. Zoals verder in deze tekst blijkt willen we de ortho-agogische benadering gekenmerkt zien door empowerment en het streven naar meer autonomie voor de gebruikers.

De volgorde waarin verschillende deelaspecten van het leven in deze tekst worden behandeld betekent geen waardeoordeel en/of rangorde.

Wonen

Het wonen heeft 2 praktische niveaus:

In de eigen kamer heeft de gebruiker volledige autonomie. Hij/zij richt de kamer in naar eigen keuze. Gebruikers worden gestimuleerd om van hun kamer hun woonplek te maken, er een individuele invulling aan te geven, zich te omringen met zaken die men mooi en belangrijk vindt, ruimte te maken voor activiteiten die men graag doet.

Niemand (medewerker, medegebruiker, ouder, vriend) kan zonder toestemming op de kamer van de gebruiker. Er wordt steeds geklopt en gewacht op antwoord alvorens men binnengaat.

In geval van crisisgedrag wordt ook steeds aangeklopt, maar men zal voor een interventie niet afwachten of de gebruiker toestemming geeft om zijn of haar kamer binnen te komen.

Elke gebruiker beschikt over een sleutel waarmee hij/zij zijn/haar kamer op slot kan doen als hij/zij er niet is. Begeleiders hebben een looper die enkel in nood en nooit zonder medeweten van de persoon in kwestie gebruikt wordt.

De gebruiker heeft de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van zijn of haar kamer

en wordt daarin slechts ondersteund in zover dat noodzakelijk is. Dit wordt individueel bepaald en houdt ook in dat er voor leren, oefenen en mislukken ruimte wordt geboden. Met de huishoudelijk medewerkster worden afspraken gemaakt wat betreft taakverdeling en poetsmomenten.

De ortho-agogische benadering focust op zin voor privacy, hygiëne, financiële investeringen m.b.t. de inrichting, verantwoordelijkheid, zinvolle vrijetijdsbesteding op de eigen kamer, het hebben van een eigen plek.

Voor de gemeenschappelijke ruimtes geldt als voornaamste invalshoek dat de gebruikers collectief eigenaar zijn. De inrichting moet weerspiegelen waar gebruikers mee bezig zijn. Op esthetisch vlak gelden niet in eerste instantie de normen van de begeleiders en/of de voorzienig maar de normen van de gebruikers. Behalve voor woonbegeleiders die op dienst komen geldt dat wie binnenkomt, aanbelt (en eventueel daarna zelf de deur opent). Ook voor de gemeenschappelijke ruimtes hebben gebruikers verantwoordelijkheid m.b.t. zorg en onderhoud. Op individueel vlak wordt gezocht naar een goed evenwicht hierin.

De ortho-agogische benadering focust op respect voor elkaar, zorg voor de gemeenschappelijke ruimtes, verantwoordelijkheid, geborgenheid.

Naast deze 2 praktische niveaus kent het wonen uiteraard nog een veel bredere invulling. Het dagverloop en de manier waarop het huishouden georganiseerd wordt bieden oneindig veel kansen om op een empowerende manier met de gebruikers om te gaan. We streven er naar om het groepsgebeuren door te lichten met op de achtergrond de blauwdruk van een individuele en empowerende benadering.

Mogelijke invalshoeken kunnen zijn:

- ✓ Maaltijden hoeven niet steeds met de volledige groep genomen te worden (mensen kunnen voor een beperkte groep koken, gebruikers hoeven niet steeds aan één grote tafel te eten, mensen hoeven niet op hetzelfde tijdstip te eten, sommige gebruikers kunnen op hun eigen kamer ontbijten, zelf kiezen wat men wil eten,...)
- ✓ De buitenwereld binnenhalen en gebruikers stimuleren in een breder sociaal bewustzijn. Dit kan via kranten, internet, televisie, contacten met de buurt, stadskrantje,...
- ✓ Het eigen ritme van de gebruiker respecteren (ochtend/avondmens, wel of niet moeten werken en daaraan uur van wekken koppelen,...)
- ✓ Goede afspraken rond roken en vermijden van passief roken met respect voor de roker én de niet-roker
- ✓ Aanspreken van kwaliteiten van gebruikers in het organiseren van het huishouden.
- ✓ ...

De ortho-agogische benadering focust op stimulansen, verantwoordelijkheid, creativiteit, respect voor elkaar, diversiteit, zorg voor zichzelf, zorg voor de omgeving, gezondheid.

Werken

Alhoewel we in het kader van 'tehuis niet-werkenden' opereren wensen we met overtuiging voor het levensaspect 'werken' te kiezen. We menen dat de term 'bezigheid' een te vrijblijvende en ietwat neerbuigende benadering impliceert. Uiteraard speelt alle werken zich af in het spectrum van het vrijwilligerswerk.

Ook hier onderscheiden we voor het TNW 2 niveaus.

We organiseren vanuit het TNW, maar organisatorisch en ruimtelijk duidelijk afgescheiden van het woongedeelte, een werkaanbod waarbij gebruikers volgens een vast stramien deelnemen aan begeleide werkactiviteiten. Hierin streven we naar een

aangepast en uitdagend aanbod. We maken er werk van om regelmatig te vernieuwen en de activiteiten aan te passen aan vragen en voorstellen van de gebruikers. Nieuwe impulsen vanuit vb. workshops of projecten worden opgezocht en aangewend. 'Bewegen' in al zijn vormen houden we bewust als onderdeel van deze werking.

Daarnaast stimuleren we de gebruikers om een eigen werkplek te hebben waar ze naargelang hun interesse en mogelijkheden in een andere omgeving en tussen andere mensen zinvol werk kunnen doen. Dit kan in een ander arbeidszorginitiatief zijn of vrijwilligerswerk dat aansluit bij hun specifieke kwaliteiten.

De ortho-agogische benadering focust zich op uitdaging, activatie, zelfverwezenlijking, creativiteit, omgaan met druk, taakspanning, tijdsmanagement, afspraken nakomen, sociaal netwerk uitbouwen, groeikansen.

Vrije tijd

In het trio wonen/werken/vrije tijd vergt deze laatste pijler ook expliciete zorg. Met elke gebruiker wordt individueel verkend wat zijn of haar wensen zijn m.b.t. vrije tijd. We voorzien een breed spectrum waarin de vrije tijd zich kan situeren:

- ✓ Niet-georganiseerde vrije tijd
- ✓ Georganiseerd onder begeleiding van woonbegeleiders (van een stimulerend aanbod binnenshuis tot uitstapjes e.d.)
- ✓ In de bredere sociale context van de stad
- ✓ Individueel gebruikmakend van gespecialiseerde externe diensten
- ✓ Onder begeleiding van vrijwilligers
- ✓ ...

Fundamenteel kiezen we voor een geïndividualiseerde benadering wat betreft vrije tijd. Groepsuitstappen zijn daarvoor niet de eerst aangewezen methode. Een algemene doelstelling moet zijn dat vrije tijd dé aangewezen pijler is waarop een gebruiker zijn sociaal netwerk kan uitbouwen en verbreden. Al te veel zien we dat gebruikers in ons TNW te weinig sociale omgeving ter hunner beschikking hebben. Bewust met vrije tijd omgaan zal daar zeker een positieve wending aan geven.

De ortho-agogische benadering focust op leren kiezen, exploreren, deugd beleven, plezier hebben, individueel besef verhogen, sociaal netwerk uitbouwen, relaties aangaan buiten het TNW

Ortho-agogische, psychologische en psychiatrische ondersteuning

Mensen met beperkingen die in het TNW verblijven hebben nood aan en recht op voldoende ondersteuning.

In het algemeen kader van het TNW willen we voldoende (maar ook niet overdreven) ortho-agogische ondersteuning bieden. Het geheel van deze tekst illustreert dit ten volle. Door zorgvuldig, accuraat en bewust om te gaan met ondersteuningsplannen komt de focus in de ortho-agogische begeleiding als vanzelf op een meer persoonlijk en individueel niveau.

We verleggen in de wijze van ondersteuning dus heel duidelijk, bewust en consequent de klemtoon in de richting van een meer geïndividualiseerde benadering. Tegelijkertijd willen we net voldoende ondersteuning geven maar zeker niet teveel, precies om empowerment voldoende kansen te geven.

We moeten er ook voor waken dat we geen evidente zaken uit het oog verliezen: het persoonlijke karakter van de mensen (al te zeer zijn we als professionelen geneigd om alles aan beperkingen en stoornissen toe te schrijven), de levensfase van de mensen (een jongvolwassene heeft ander noden en bekommernissen dan een veertiger), etc...

Als speerpunt in de psychologische ondersteuning willen we de techniek van de psycho-educatie intensiever gaan gebruiken. De mensen die in het TNW verblijven op een bewust niveau brengen omtrent hun beperkingen, met naast beperkingen ook mogelijkheden, is een grote uitdaging. Dat deze techniek ontschuldigend kan werken en zo perspectieven opent naar een gelukkiger leven is mooi meegenomen. De zeer expliciete boodschap dat mensen in het TNW aanvaard worden mét hun beperkingen (en er niet voor veroordeeld worden) is hier cruciaal. Ook naar ouders, familie en bredere context hebben we hierin als begeleider en als TNW in zijn geheel een taak. Al te vaak verwacht de omgeving dingen die de mensen die in het TNW verblijven nooit kunnen waarmaken, waardoor frustratie, onbegrip en demotivatie als gevaar om de hoek komen te liggen.

Psychiatrische, psychotherapeutische en medicamenteuze ondersteuning dienen we te gebruiken van zodra we ze nodig hebben. Voldoende overleg, vertrouwen in externe diensten en op een gezonde manier met medicatie omgaan is essentieel. In tegenstelling tot de algehele teneur van deze tekst stellen we dat de beslissing om over te gaan tot psychiatrische en/of medicamenteuze hulp meestal niet kan overgelaten worden aan de gebruiker zelf. Het is vanuit onze professionele deskundigheid dat we hier de noden moeten detecteren en daar een antwoord op geven. Als dit kan in volledige overeenstemming met de gebruiker in kwestie is dat te verkiezen, als het moet kan het ook zonder die overeenstemming.

De ortho-agogische benadering focust op psycho-educatie, individuele benadering, kansen zien en gebruiken, kennis, vorming, aanvaarding, overleg met externe diensten, uitdrukkingsvaardigheden, besluitvaardigheid, communicatievaardigheden

Familie en sociale context

Als voorziening willen we er naar streven dat de mensen met beperkingen die bij ons verblijven ook ten opzichte van hun familie en bredere sociale context de autonomie toegekend krijgen die zij nodig hebben. Met de nodige zin voor nuance en fasering willen we er aan werken dat de gebruikers hun status van volwassene onder volwassenen gegund wordt. Zonder afbreuk te doen aan de zorgende houding van hun ouders willen we, door het vóór te leven en bespreekbaar te maken, hun autonomie afdwingen indien dat nodig blijkt en zorgvuldig bestendigen indien ze die autonomie reeds verworven hadden.

De aspecten waarop gebruikers autonoom beslissingen kunnen nemen t.o.v. hun ouders (of bij gebrek aan aanwezigheid van ouderfiguren: t.o.v. begeleiders!) moeten we expliciet maken, specifiek benoemen. We geloven er in dat dit het zelfwaardegevoel van onze gebruikers zal verhogen. Uiteraard moeten we hierbij de natuurlijke loyaliteiten niet respecteren.

De mate van 'wonen' versus 'logeren' in het TNW moet voor elke gebruiker uitgeklaard en benoemd worden. Het hebben van de eigen woonplek in het TNW zien we als een belangrijke factor in het ontwikkelen van een volwassen leven. Het biedt ruimte aan eigen initiatief: wie zijn ouders op zijn kamer kan ontvangen en een kopje koffie aanbieden heeft op dat moment het heft in handen, kan eens iets geven i.p.v. voortdurend krijgen, heeft een andere positie dan het kind dat koffie drinkt in het ouderlijk huis.

Hierbij aansluitend stellen we dat de gebruiker de beslissende stem moet hebben in het al dan niet op bezoek gaan naar of ontvangen van ouders en/of familie.

De ortho-agogische aanpak focust op zelfbewustzijn, assertiviteit, keuzes maken, ontwikkelen, oog hebben voor loyaliteit, initiatief nemen, begrenzen van bedreigende contacten, communicatie met ouders en familie

Kennissen en vrienden

Zoals reeds aangegeven in het item 'vrije tijd' ontbreekt het vele gebruikers aan een voldoende uitgebouwd sociaal netwerk, voor sommigen is hun netwerk momenteel niet groter dan de beperkte kring van medegebruikers en begeleiders. Indien we er in slagen om de mensen méér met anderen in contact te laten komen, via ons of hun initiatief, zal dit automatisch resulteren in een grotere context. Het is onze uitdrukkelijke bedoeling om aan die groei ook kansen te geven. Dit betekent o.a. dat gebruikers kennissen en vrienden kunnen meebrengen naar het woonhuis. Het betekent niet dat bezoek steeds in de centrale leefruimte moet ontvangen worden. Het is belangrijk dat gebruikers iemand alleen voor zichzelf kunnen ontvangen op hun kamer.

In principe moet dit vrij kunnen en zullen we ons niet laten verleiden om, voor de goede praktische gang van zaken, dit in regeltjes vast te leggen. In geval van chaos en misbruik zullen we uiteraard niet aarzelen om in te grijpen.

De ortho-agogische aanpak focust op assertiviteit, kansen creëren tot ontmoetingen, openheid, respect voor anderen, grenzen afbakenen, menslievendheid, bespreekbaar maken/houden van nieuwe relaties, diversiteit, veiligheid

Lichamelijkheid, intimiteit en seksualiteit

Net zoals iedereen hebben de mensen in ons TNW nood aan lichamelijkheid, intimiteit en seksualiteit. We zijn er ons van bewust dat we er onvoldoende in slagen om deze zaken aan te bieden en/of te faciliteren (zeker voor de mensen die nauwelijks een sociale context buiten de voorziening hebben). We hopen dan ook dat we, door het stimuleren van vriendschappen, een aanzet kunnen geven naar meer mogelijkheid tot beleving op dit vlak voor de gebruikers die dit wensen.

Momenteel zijn we het er zonder meer over eens dat gebruikers die een relatie buiten het TNW hebben ook recht hebben op een ongestoorde seksuele beleving, ook op hun kamer binnen het TNW.

Het schoentje knelt eerder daar waar er geen sprake is van een relatie. Hoe gaan we er voor zorgen dat ook deze mensen voldoende lichamelijkheid en intimiteit ervaren? Hoe gaan we ervoor zorgen dat zij hun seksuele gevoelens kunnen beleven? Als eerste stap kiezen we voor uitgebreide vorming en informatie. Zowel voor begeleiders (hoe kunnen we kansen creëren, wat met relaties binnen het TNW, hoe omgaan met sterke/zwakke persoonlijkheden,...) als gebruikers (wat voel ik, wat wil ik, met wie wil ik wat,...). Deze stap moet de aanzet vormen tot een werking waarin we zonder meer kunnen stellen dat de mensen in onze voorziening ook op dit vlak niet in de kou blijven staan.

Dat de communicatie met ouders en context hieromtrent de nodige zorg vereist staat buiten kijf. Alleen al door te stellen dat we lichamelijkheid, intimiteit en seksualiteit een vanzelfsprekende plaats in het TNW willen geven creëren we een trendbreuk.

De ortho-agogische aanpak focust op kennis, vorming, mogelijkheden creëren, risico's nemen, communicatie met ouders, hygiëne, respect, zelfwaardergevoel, keuzes maken, grenzen afbakenen, gezondheid

Partnerrelatie

Het hebben van partnerrelatie wordt in onze maatschappij als erg belangrijk ervaren. Toch worstelen heel wat mensen hiermee. Ook mensen binnen het TNW ontsnappen hier niet aan, temeer daar hun beperkingen (in bijvoorbeeld communicatieve mogelijkheden) een (kans op een) partnerrelatie extra bemoeilijken.

In het TNW willen we kansen bieden tot het ontwikkelen van een partnerrelatie, zowel binnen als buiten het TNW, zowel hetero als homo. En tegelijkertijd willen we het hebben van een partnerrelatie niet als ultiem levensdoel propageren.

We waken er over dat niet de begeleiders maar de mensen zelf hun relatie vorm geven (zelf afspraken maken, vragen stellen, moeilijke boodschappen niet doorschuiven naar begeleiding,...) wat natuurlijk niet wegneemt dat gebruikers hun begeleiders in vertrouwen kunnen nemen i.f.v. hun partnerrelatie.

Indien mensen langdurig een partnerrelatie hebben kunnen ze ervoor opteren om als koppel in het TNW te wonen.

We zijn beducht voor mogelijk misbruik (veel van onze gebruikers zijn kwetsbare mensen) en zijn alert op signalen hieromtrent. De schrik voor misbruik mag de kansen op een relatie echter niet hypothekeren.

De ortho-agogische aanpak focust op communicatie, privacy, grenzen bewaren, respect, acceptatie, seksualiteit, kansen creëren

Persoonlijke stijl

Het hebben van een persoonlijke stijl wordt door onze maatschappij als een hoog goed ingeschat. Zonder ons te laten meesleuren in trends en mode willen we ervoor waken dat de mensen die in het TNW wonen de kans krijgen om hun eigen stijl te ontwikkelen en zich daarnaar te kleden en op te maken. We willen gebruikers stimuleren om eigen keuzes te maken zonder dat ze zich moeten afvragen of begeleiders en ouders vinden dat ze er goed uitzien. Het stimuleren van een persoonlijke manier van kleden en kappen kan een speerpunt zijn in het ontwikkelen van meer zelfbewustzijn en autonomie. Begeleiders moeten er zich eveneens voor hoeden om al te zeer de kaart van het 'normale' te trekken. Gebruikers van het TNW moeten er niet kost wat kost altijd zo 'normaal' mogelijk uitzien. Inclusie, het in de brede maatschappij als andere geaccepteerd worden en die acceptatie ook afdwingen, schept kansen. Inclusie gebeurt niet zomaar, we kunnen daar als voorziening ook een actieve rol in spelen.

De ortho-agogische aanpak focust op zelfbewustzijn, informatie, sociaal aanvaardbaar voorkomen, expressie, hygiëne, sociaal gedrag, financiële begeleiding, respect voor de ander

Financiën

We vinden het van belang dat de mensen die in onze voorziening verblijven een duidelijk zicht hebben op hun financiële situatie. Aangezien al de gebruikers de facto een uitkering krijgen zijn ze allemaal voorzien van een inkomen. Dat inkomen wordt voor het grootste deel besteed aan de kosten van het verblijf in de voorziening. Daarnaast is er nog een deel vrij te besteden.

Voor elke gebruiker moet duidelijk zijn hoe groot zijn of haar inkomen is, wat hij of zij aan rekeningen te betalen heeft (en wat daarvoor aan hem of haar bezorgd wordt) en wat de restmogelijkheden zijn. Gebruikers die vanuit hun beperkingen geen oordeel kunnen vormen over de waarde van deze informatie moeten een persoon toegewezen krijgen die dit op een onafhankelijke manier voor hen mee opvolgt.

De gegevens moeten open, op elk moment raadpleegbaar en opvraagbaar zijn voor de persoon zelf en de begeleiders.

We wensen ernaar te streven dat voor elke gebruiker een externe persoon (onafhankelijk van de voorziening) dit mede opvolgt.

De ortho-agogische benadering focust op kennis, zin voor budgettering, koopverslaving, plannen maken, bewustmaking, stiptheid, correcte registratie, communicatie met ouders

Geloof en overtuiging

De mensen die in het TNW verblijven kunnen het geloof belijden waar zij voor kiezen. Er worden praktische regelingen getroffen zodat zij erediensten kunnen volgen indien zij dat wensen.

Zingevingvragen en bezinning worden niet uit de weg gegaan. Vanuit hun beperkingen en vanuit de intensiteit waarop professionelen daarop ingaan, is het voor gebruikers allesbehalve evident om aan zingeving te doen (al te zeer wordt enkel op de eigen persoon gefocust en niet op de wereld rondom, laat staan op filosofische kwesties en zingeving). Als begeleiders zien we het als onze taak om hiertoe aanzetten te geven, de wereld breder te maken, bewustzijn in een breder geheel te verwerven.

Deelname aan sektes wordt tegengehouden. We zijn er ons van bewust dat deze mensen hier erg gevoelig kunnen voor zijn en beschouwen een sekte als een gevaar.

Ook wat politiek betreft streven we naar autonomie bij gebruikers. We respecteren hun keuzes. Politieke actie voeren vanuit het TNW is niet aangewezen (niet alle gebruikers kunnen immers dezelfde politieke overtuiging delen).

De ortho-agogische benadering focust op kennis, informatie, openheid, diversiteit, gevoel voor immateriële waarden, assertiviteit, uitdrukkingsvaardigheid

Verslaggeving en informatieoverdracht

Het hoeft geen betoog dat informatieoverdracht in het TNW van essentieel belang is. We streven ernaar om informatie accuraat en met zin voor respect te hanteren.

Als aandachtspunten stellen we:

- ✓ Informatie wordt steeds met respect geformuleerd
- ✓ We maken een onderscheid tussen wat echt moet meegedeeld worden en wat bijkomstig is (niet alleen omdat we anders overstelpt worden maar ook omdat we hierin zin voor privacy willen hanteren)
- ✓ Gebruikers worden niet door alle personeelsleden op hun beurt aangesproken als er iets misloopt: wat afgehandeld is, is afgehandeld
- ✓ Gebruikers kunnen ervoor kiezen om bepaalde informatie vertrouwelijk met een begeleider te delen. We moeten ons daar ook aan houden, met begrip voor de professionele verantwoordelijkheid die hierin een plaats moet krijgen (m.a.w. begeleiders kunnen steeds terecht bij de verantwoordelijke en dan kan verder overlegd worden wat er moet gebeuren)
- ✓ We delen geen informatie over een gebruiker waar andere gebruikers dat kunnen horen of lezen
- ✓ We delen specifieke informatie (vb bij wisseling van diensten, overgang van wonen naar werken,...) betreffende een gebruiker bij voorkeur in het bijzijn van die gebruiker.
- ✓ Er is zorg voor de privacy m.b.t. het opbergen van verslaggeving

Wat ondersteuningsplan en evolutieverslag betreft streven we naar open verslaggeving. De teksten worden op een professionele manier opgesteld en door begeleiders vertaald waar nodig. Of deze teksten ook door ouders en context kunnen ingekeken worden hangt af van de visie van de gebruiker zelf. Van overleg met ouders/context en gebruiker wordt systematisch een verslag gemaakt dat zowel aan ouders/context als gebruiker bezorgd wordt.

De ortho-agogische benadering focust op uitdrukkingsvaardigheid, zin voor privacy, respect, diversiteit, zorgvuldigheid, stiptheid, bewustmaking, communicatie

In deze tekst is, nogal ambitieus, gestreefd naar volledigheid. Uiteraard is die volledigheid niet waargemaakt. Het leven zelf is nooit af, wat zou een tekst het leven dan volledig kunnen bevatten?

Als TNW willen we ook graag het onvoorspelbare en onverwachte verwelkomen. De kansen die zich voordoen door midden in het leven te staan niet laten schieten omdat ze niet passen in het plaatje: laat ons daar samen over waken...

Juli 2006

Stien Ongena
verantwoordelijke tehuis niet-werkenden

Marleen Laureys
pedagogisch directeur S.O.C. De
Hagewinde